

ምርኮና ከግዛት መልስ

(Exile and Return)

605 - 538 ዓ.ዓ

▣ የነነዌ ግንቦች

(Reliefs from Nineveh)

1847፣ በኦስተን ሄንሪ ሌያርድ

- በ19ኛው መቶ ዘመን አንዳንዶች ነነዌ የተባለች ታላቅ ከተማ መኖርዋ አጠራጣሪ መሆኑን ገልፀዋል።
- ቢሆንም በ1847 በኦስተን ሄንሪ ሌያርድ የነነዌ ቤተ መንግሥቱንና በእሳት የጠቆሩት የከተማው ግንቦች እንዲሁም በላያቸው ላይ የተቀረፁት ምስሎች ተገኙ።
- ይህ ግኝት የነነዌ ከተማ ታሪካዊነትን እንዲሁም የናሆም የተናገረው ትንቢት (ናሆም 3፡15) ምን ያህል ትክክል እንደነበር ያሳያል።

▣ ባቢሎናዊ ዜና መዋዕል

(Babylonian Chronicles)

1896፣ በዲ.ጂ.ዋይዝማን

- ከ605-595 ዓ.ም ተጻፈ ተብሎ ሲገመት፤ የባቢሎናዊያን ነገስታትንና ድል ያደረጉትን ጦርነቶች ይዘግባል።
- በ612 ዓ.ም የነበረውን የነነዌ ሸንፈትና አወዳደቅ በባቢሎናዊ ዜና መዋዕል ላይ ተገልጾ ይገኛል።
- ይህ ግኝት በተመሳሳይ የነነዌ ከተማ ታሪካዊነትን እንዲሁም የናሆም ትንቢት ትክክለኛነትን ያሳያል።

□ የባሮክ የማህተም ቅርጽ

(Bulla of Berechiah)

ኢየሩሳሌም፡ 1975

- በ20ኛው ክፍለ ዘመን የነብዩ ኡርሚያስን ታሪካዊነት የሚያሳዩ ማስረጃዎች ተገኙ።
- የነብዩ ኡርሚያስ ፀሐፊ የነበረውና በመፅሐፉ ውስጥ 21 ጊዜ የተጠቀሰው የባሮክ የማህተም ቅርፅ 1975 በኢየሩሳሌም ተገኘ።
- ይህ የባሮክንና የኤርምያስን ታሪካዊነት እንዲሁም የዘገለውን ታማኝነት ይመሰክራል።

□ ጎዶልያስና ዮካል

(Bulla of Gedaliah and Jehucal)

ኢየሩሳሌም፡ 2008 እና 2005

- በኡር. 38፡1 ላይ ኤርሚያስን የውሃ ጉድጉድ ውስጥ ከጣሉት 4 ሰዎች ውስጥ የጳስኮር ልጅ ጎዶልያስ እና የሰሌምያ ልጅ ዮካል የማህተም ቅርፆች በኢየሩሳሌም ተገኝተዋል።
- ይህም የኤርሚያስን ታሪካዊነትና የዘገባውን ታማኝነት ይመሰክራል።

□ ኤሌፋንቲን ፓፒሪ

(Elephantine Papyri)

ግብጽ፡ ከ500 ዓ.ዓ ጀምሮ የተጻፉ

- ከ500 ዓ.ዓ ጀምሮ የተዘጋጁና ኤሌፋንቲን በምትባል ደሴት በሚገኙ አይሁዶች የተጻፉ ጥንታዊ ቅጂዎች ስብስብ ነው።
- ኤሌፋንቲን ፓፒሪ እንደሚያሳየው የዳንኤል አረማይክ፣ ግሪክና የፋርስ ቃላት ከ500-400 ዓ.ዓ ወይም ከዚያ በፊት በነበሩት ሰነዶች ላይ እንደሚገኙ ነው።
- ዳንኤል የባዕድ ሀገር ቃላት የተጠቀመው መጽሐፉ በ168 ዓ.ዓ ስለተጻፈ ነው የሚለውን ሃሳብ ውድቅ ያደርገዋል።

የናቦኒዶስ ሲሊንደር

(The Nabonidus Cylinder)

አራቅ: 1854፣ ጁ.አ.ቴለር

- የዳንኤል መጽሐፍ ናቦኒዶስ ብልጣሶር የሚባል ወንድ ልጅ አለው የሚለው ስህተት መሆኑን ብዙ ምሁራን ይተቻሉ።
- ይሁን እንጂ በ19ኛው እዘአ ናቦኒዶስ ሲሊንደር በመባል የሚታወቁት አራት ተመሳሳይ የጊዜ ካፕሱሎች በናቦኒዶስ ቤተ መቅደስ ግንባታ ሥራ ላይ ተገኝተዋል። በዚህ ጥቅስ ላይ ንጉሡ ለራሱና "የልቤ ዘር የሆነው የበኩር ልጄ ብልጣሶር" በማለት የጸለየው ፀሎት ተቀርጾ ይገኛል።
- የናቦኒዶስ ሲሊንደር የብልጣሶርን ታሪካዊነት ያረጋግጣልናል።

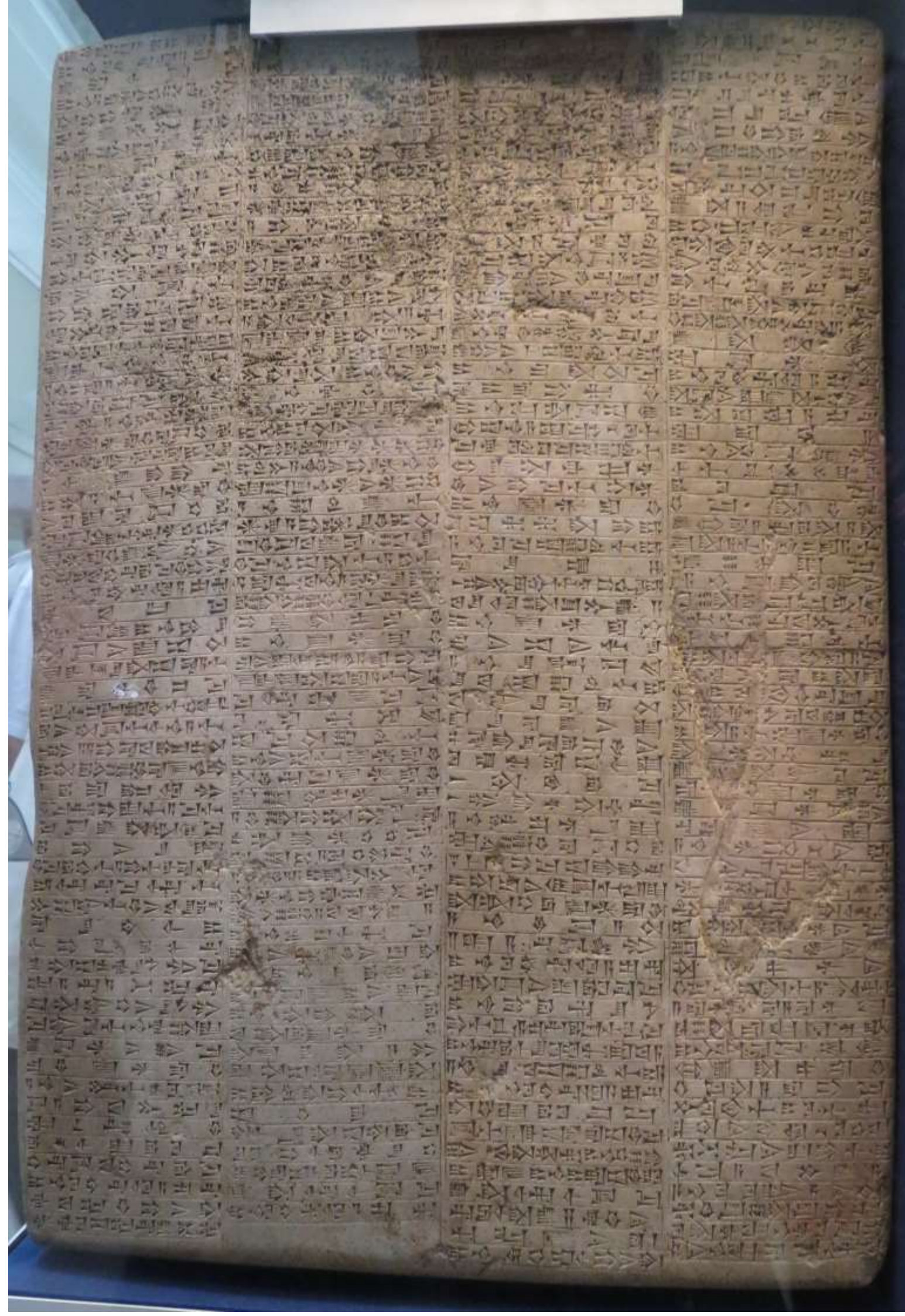
፩ ኢስት ኢንዲያ ሃውስ

ኢንሰክሪፕሽን

(The East India House Inscription)

ባገዳ፣ 1801፣ ሀገራዊ ጽሑፍ

- በ1801 ዓ.ም 621 የባቢሎን ወያኔ የክፍረገረም ጽሑፍ የያዘ የድንጋይ ጽሑፍ በባቢሎን ተገኘ። ይህ ጽሑፍ ንጉሡ ቤተ መቅደሶችን ስለገነባበትና ስለጠገነበት ሁኔታ፣ ስለ መከላከያ ከተማ ቅጥር፣ ስለ ቤተ መንግሥቱና ስለ ዕውቀት ድንቅ በሮች ዝርዝር ዘገባ ይሰጣል።
- ይህ ግኝት ዳን. 4:30 ላይ እንደገለጸው ናቡከደነፆር በባቢሎን ላይ ከፍተኛ የግንባታ ስራ እንደሰራ ያሳያል።

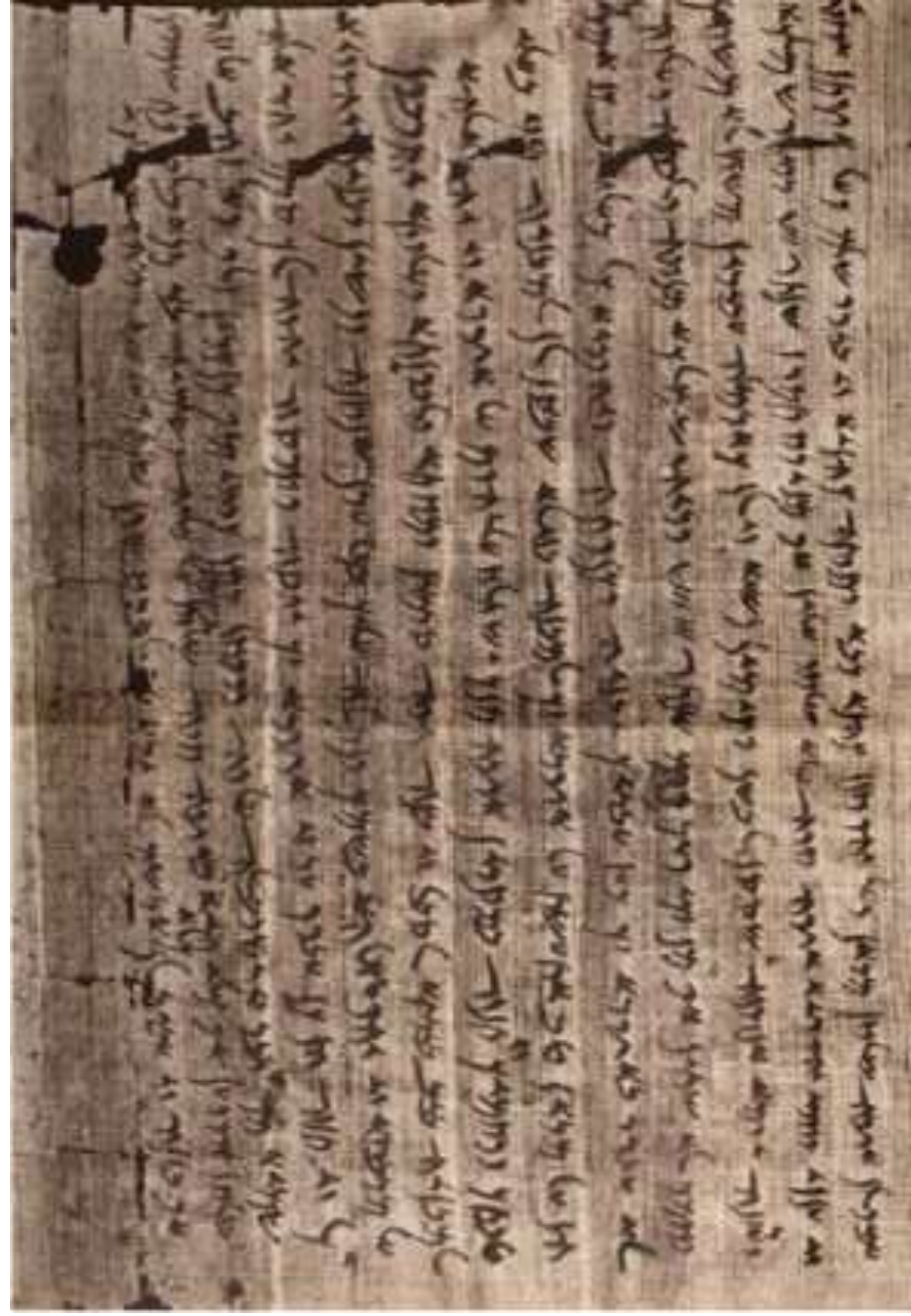

□ ኤለፋንቲን ፓፒሪ

(Elephantine Papyri)

በ407 ዓ.ዓ የተጻፈ

- በዳርዮስ II ዘመን፤ አይሁዶች ፋርሳዊውን ባጎረሰ መገንባት ይችሉ ዘንድ እንዲያስፈቅድላቸው ሲማጸኑት፡
"ጌታችን ደስ የሚያሰኘው ከሆነ ቤተ መቅደሱን እንደገና ለመገንባት ያስበው።... የያኦ (ያህዌ) አምላክ ቤተ መቅደስን በተመለከተ ከአንተ ደብዳቤ ይላክላቸው"
- ይህ ፓፒሪ በዕዝራ ዘመን (ዕዝራ 5,6) ወደ ኢየሩሳሌም የተመለሱ ግዙቶች ያቀረቡትን ጥያቄና የፋርስ ነገሥታት የግንባታ ወጪ እንደደገፉ ያሳያል ።

□ የቂሮስ ሲሊንደር

(The Cyrus Cylinder)

እረቅ፡ 1879፡ ዳወድ ቶማ

- በ1879 የተገኘው የቂሮስ ሲሊንደር ላይ ቂሮስ “ወደ ቅድሶቻቸው የመለስኩት አማልክት ሁሉ... ረጅም እድሜን ይጠይቁልኝ፤ መልካም ስራዬንም ይመስክሩልኝ...” ሲል እናገኛለን።
- ይህ ግኝት ቂሮስ የማረካቸውን ህዝቦች መመለሱንና አዋጁ ከ 2 ዜና 36:23 እና ዕዝ. 1፡2-4፣ 6፡2-5 ያለው ተመሳሳይነት መጽሐፍቱ ታማኝ እንደሆኑ ያመለክታል።
(ሲሊንደሩ ስለ አይሁድ ህዝብ በስም ባይጠቅስም)

□ የዛንቶስ ዓምድ

(The Xanthos Pillar)

ቱርክ፣ 1973፣ ፈረንሳዊ አርክዮሎጂኮች

- በ1973 በግሪክኛ፣ በልቂያና በአረማይክ በተቀረጸ የድንጋይ ዓምድ መልክ ለሁለት አማልክት የሚሆን ቤተ መቅደስ አዋጅ በፅሁፍ ተገኘ። በላዩም ዜጎች ቤተ መቅደስ ለመገንባት ፈቃድ እንዲሰጣቸው መጠየቸውን፣ ቤተ መቅደሱን ለማስጠበቅ የተደረጉትን ዝግጅቶችና ተያያዥ ማስጠንቀቂያዎችን በዝርዝር ያስቀምጣል።
- በዚህ መሰረት ድንጋይ ላይ የሚገኘው አዋጅ በዕዝራ 6 ላይ ከተገጸው የንጉሱ ትዕዛዝ ጋር ያለው ተመሳሳይነት የመጽሐፈ ዕዝራን ታማኝነት ያሳያል።

☐ የመት ባህር ጥቅልሎች

(Dead Sea Scrolls)

ዌስት ባንክ፡ 1946-56

- የመት ባህር ጥቅልሎች በኤሴን ማህበረሰብ አባላት ከ200 ዓ.ዓ እስከ 68 ዓ.ም. የተዘጋጁ ሲሆን በዕብራይስጥ፣ በአረማይክና በግሪክኛ የተጻፉ 1,100 የብራና ጽሑፎች ስብስብ ናቸው።
- ከእነዚህ ውስጥ ከ230+ የሚሆኑት በዕብራይስጥ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የሚገኙ መጻሕፍትን፣ የቀሩት 400+ የአዋልድና የሐሰተኛ ጽሑፎችን እንዲሁም 200+ ደግሞ የኩምራን ማህበረሰብ ደንብ የሚገልጹ ጽሑፎች ናቸው።

